

Порузінська О.О.,

курсант 2-го курсу Прикарпатського факультету Національної академії внутрішніх справ

Науковий керівник: **Смаглюк О.В.,** доцент кафедри кримінального права Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

Актуальні питання виникнення інституту звільнення від кримінальної відповідальності

Історія розвитку звільнення від кримінальної відповідальності безпосередньо впливає на реформування кримінального права як галузі права в цілому. Що стосується сучасності – історія розвитку звільнення від кримінальної відповідальності сприяє детальному вивченню закономірностей, проблем та умов розвитку кримінального права як науки та допомагає враховувати досвід і помилки минулих поколінь для впровадження нових ідей, що значною мірою впливає на інститут звільнення від покарання.

У теорії кримінального права значну увагу вивченню проблем звільнення від кримінальної відповідальності приділили М.І.Бажанов, Л. Л. Долиненко, Л.Л. Кругликова, Г. І. Чечеля, Л.В.Головко, Н. Ф. Кузнецова, В.В. Скибинський та інші.

У вітчизняному кримінальному законодавстві з давніх пір були присутні норми, що надають послуги особам, які стали на злочинний шлях, добровільно припинити злочинні дії з обіцянкою звільнення їх від покарання або його істотного пом'якшення. Вже в 10 столітті «Руська Правда» містила окремі норми, що вказують на можливість звільнення від покарання у зв'язку з каяттям[1].

У першому систематизованому кримінально-правовому акті – Уложенні про покарання кримінальних та виправних 1845 року, у статті 160 можна простежити появу нових видів звільнення від покарання: за смертю злочинця, внаслідок примирення з скривдженим, внаслідок давності. У 1864 році затверджено «Статут про покарання, що накладаються світовими суддями», де також були закріплені такі види звільнення від покарання як: за смертю засудженого, внаслідок примирення з скривдженим в зазначених законом випадках і за давністю. Кримінальне уложення 1903 року в порівнянні з двома попередніми нормативними актами не містило такого переліку видів звільнення від покарання[2].

В результаті розгляду вище зазначених законодавчих актів встановлено, що кримінальне право цього періоду історії ще не мало чіткої систематизації. Не було сформульовано поняття кримінальної відповідальності, у зв'язку з цим не існувало відмінностей між звільненням від відповідальності і звільненням від покарання, тому всі види іменувалися звільненнями від покарання.

Другий етап подальшого розвитку звільнення від кримінальної відповідальності починається в радянський період з 1917 року і до набуття КК Української РСР 1960 року. Звільнення від кримінальної відповідальності ефективно використовувалося вже в перших декретах Радянської влади для боротьби з такими злочинами, як хабарництво, дезертирство та незаконне володіння зброєю. Стаття 6 декрету 1918 року «Про хабарництво» передбачала можливість звільнення від кримінальної відповідальності тих осіб, які заявили судовій владі про дачу ними хабара, однак від переслідування за дачу хабара звільнялися лише такі особи, які добровільно зробили подібну заяву протягом трьох місяців з дня видання декрету. Надалі це правило не обмежувалося будь-яким строком дії[6].

Такі ж заходи були використані для збору зброї, яка в значній кількості незаконно зберігалася у населення. Ще 21 березня 1918 року постановою Петроградського ЧК «Про зберігання і здачу зброї» всім приватним особам пропонувалося здати наявну в них зброю, бомби, гранати і вибухові речовини. Особи, винні у невиконанні цієї постанови, підлягали суду революційного трибуналу[5]. У 1921 році була прийнята норма про виключення кримінальної відповідальності у разі видачі у встановлені терміни зброї і вибухових речовин[7].

Розглянуті вище положення свідчать, що поряд з видами звільнення від покарання починають з'являтися види звільнення від відповідальності, хоча розмежування між ними ще поки не проводиться.

Аналіз даного етапу становлення інституту звільнення від кримінальної відповідальності дає можливість зрозуміти, що в цей період вже чітко простежуються окремі види звільнення від відповідальності. Як правило, вони містилися в окремих постановах і декретах.

Чітку ж регламентацію інститут звільнення від кримінальної відповідальності отримав в Кримінальному кодексі Української РСР 1960 року [3]. Аналіз видів звільнення від кримінальної відповідальності за КК Української РСР 1960 року свідчить про те, що законодавець прагнув досягненню мети виправлення і перевиховання осіб, які вчинили злочини, шляхом не тільки реалізації кримінально-правового примусу, а й за допомогою використання громадського впливу. Це підтверджує класифікація видів звільнення від кримінальної відповідальності за КК Української РСР 1960 року: Звільнення без застосування будь-яких заходів примусу, звільнення із застосуванням інших заходів державного примусу, звільнення з застосуванням заходів громадського впливу.

У розглянутий період в суспільстві широко проводився в життя не принцип невідворотності покарання, а принцип невідворотності відповідальності, тобто особа, яка вчинила суспільно небезпечне діяння, передбачене кримінальним законом, хоча і звільнялася від кримінальної відповідальності, але в той же час піддавалася певним заходам громадського впливу.

На початку 21 століття у нашій країні відбулися перетворення, які докорінно змінили суспільно-економічний лад і соціально-політичне обличчя суспільства. Стало очевидним, що багато принципові положення КК УРСР 1960 року виявилися в різкому протиріччі з реаліями сучасного суспільства і не відповідали тим завданням, які має вирішувати кримінальне право в сучасній Україні.

Реформа кримінального законодавства внесла істотні зміни у зміст інституту звільнення від кримінальної відповідальності. У новому КК України 2001 року, прийняття якого позначений наступний етап розвитку інституту, на відміну від раніше чинного кримінального закону 1960 року передбачений самостійний розділ «Звільнення від кримінальної відповідальності», де кожен вид звільнення виділений в самостійну статтю. Чинним нині кримінальним законодавством скасовані такі види звільнення від

кримінальної відповідальності, як звільнення з залученням до адміністративної відповідальності, з передачею справи в товариський суд, з передачею справи до комісії у справах неповнолітніх, а зберіг тільки ті види, які довели свою ефективність на практиці.

Список використаних джерел

1. Терлюк І.Я. Історія держави і права України/ І.Я. Терлюк. ; М-во внутрішніх справ України ; Львів. держ. ун-т внутрішніх справ - Атіка. – К. – 2011. – 943с., Електронний ресурс: [Режим доступу] – <http://westudents.com.ua/glavy/61110-sistema-pokaran-.html>
2. Тищик Б.Й. Історія держави і права України. / Електронний ресурс [Режим доступу]: http://pidruchniki.com/75303/pravo/ulozhennya_pokarannya_kriminalni_vipravni_1845
3. Кримінальний кодекс УРСР 1960 р. М., Юридична література. 1985. – 150с.
4. Кримінальний кодекс УРСР 1922 р. М., Юридична література. 1948. – 230с.
5. Постанова Петроградського ЧК від 21 березня 1918 р. «Про зберігання і здачу зброї» // СУ РСФСР. – 1918. - №93. – Ст.933.
6. Декрет РНК від 11 вересня 1918 р. «Про хабарництво» / /СУ УРСР. – 1918. - №35.- Ст.467.
7. Декрет РНК від 16 серпня 1921 р. «Про боротьбу з хабарництвом» / / СУ УРСР. – 1921. - №60. – Ст.421.